

מבעל דף היומי בעיון

סיכום גפ"ת, רא"ש, רמב"ם, רי"ף, ר"ן, טור ב"י שו"ע מ"א ט"ז ומשנ"ב על הדף

כולל ומכון ראש פינה:

כולל יום שלם ללימוד כל הש"ס וד' חלקי השו"ע בעיון במשך 17 שנה | כולל יום שלם ללימוד דף היומי בעיון | כולל יום שלם ללימוד אבן העזר בעיון | פרויקט "אבן ברורה", והוא כעין משנה ברורה על אבן העזר | כולל ערב שלוש שעות ללימוד דף היומי בעיון | כולל ערב שיעורים ליבו הפץ | כולל שיעור שבת | רשת שיעורי תורה ללימוד דף היומי במלגה מכובדת למגידי שיעורים | 30 ספרי עזר על שלחן ערוך אבן העזר | ספרי "השינון" על ד' חלקי השו"ע, לדיעת ד' חלקי השו"ע בלימוד עמוד יומי, בהמלצת גדולי ישראל מכל העדות וההוגים | מבחנים ארציים לאברכים ובחורים במלגה על דף היומי בעיון | סיכומים יומיים של דף היומי בעיון בעברית, אנגלית, ספרדית וצרפתית | קמחא דפסחא | עזרה וסיוע לנוקדים ואברכים עמלי תורה

יום א' י"ח ניסן - שבת כ"ד ניסן תשפ"ו

בס"ד שבוע פסח

העלון מוקדש לעילוי נשמת:
הרה"צ רבי שמואל מרדכי בן סול
שולמית זצ"ל
ומרת הדרה בת שמחה ע"ה
ת.ג.צ.ב.ה

מסכת מנחות פ"ד צ'

העלון מוקדש לעילוי נשמת:
ר' אליהו בן חנה ז"ל
ומרת אסתר בת מרים ע"ה
ת.ג.צ.ב.ה

חדש בחוץ לארץ דרבנן, מ"מ אנשי מעשה מחמירין וכו' שוב ראיתי כל הדין הזה במרדכי הגדול. עכ"ל. וגדולי אחרונים טרחו למצא טעם לדבריהם, ובאור זרוע הגדול [סימן שכ"ה] ביאר טעמם ונמוקם וז"ל, ונראה בעיני אני המחבר לפסוק הלכה החדש בחוץ לארץ דרבנן דתנן כל קרבנות הציבור וכו' חוץ מן העומר וכו' וסתם לן תנא החדש בחוץ לארץ דרבנן דאי דאורייתא היה בא מחוץ לארץ דהא בהא תליא וכו'. וכתב ערוך השלחן דלפ"ז נתגלה לנו טעמי רבותינו המקילים ודברים ברורים הם כשמש בצהרים ואלמלי ראו הגדולים שטרחו למצא היתר לפי גודל הצער מאיסור זה במדינות שלנו לא היו מאריכים בפלפולים אחרי שהדרך ישר לפנינו מגאון קדמון שהא"ז היה רבו של מהר"ם מרוטנבורג רבו של הרא"ש והוא תלמיד של רבותינו בעלי התוספות, ועתה ישמח לבבינו ותגל נפשינו ללמד זכות על כלל ישראל. ע"כ. היינו דלא היו מצויות כלל תבואות ישנות [לענין העומר] במדינות הנ"ל, והיה בזה משום חיי נפש, והיו צריכים למצוא היתרים מהיתרים שונים לזה, וכאן יש עמוד חזק לסמוך עליו, אמנם האור זרוע עצמו מסיים וכותב וז"ל, ותו הואיל והמשניות והתנאים חלוקים בדבר וחזינן נמי אמוראים דאיכא דעבדי הכי ואיכא דעבדי הכי ולא אתמר הלכתא לא כמר ולא כמר ואיכא שעת הדחק דאי אפשר לן שלא לקנות תבואה מן העכו"ם אית לן לסמוך על סתם משנה והתנאים והאמוראים דסברי חדש ח"ל דרבנן ולא חיישינן לספיקא וכו'. אלא ודאי אותם ישראלים שיש להם שדות בח"ל וחורשים לאחר הפסח וזורעים וקוצרים והיא תבואה ודאי אסורה היא עד שיבוא הפסח לשנה הבאה ויתירנה האיר המזרח כך נראה בעיני. ע"כ. דהיינו שלא התיר אלא תבואת חו"ל של גוי ולא של ישראל, וגם זה מפני שעת הדחק.

דף פ"ד ע"א

קסבר חדש בחוץ לארץ דאורייתא.

בענין חדש בחוץ לארץ נחלקו הראשונים להלכה אם נוהג מן התורה בחוץ לארץ, או שאיסורו דרבנן, ולהלכה פסק השולחן ערוך [יורה דעה סימן רצ"ג ס"ב], איסור החדש נוהג בין בארץ בין בח"ל, בין בשל ישראל בין בשל עובד כוכבים. ע"כ.

ובהרחבה יותר בענין זה, הנוגע הלכה למעשה בארצות אירופה ששם רוב התבואות הם תבואות קיץ, כיון שבחורף האדמה קפואה ואי אפשר לגדל שם תבואה.

בענין זה האם חדש נוהג איסורו גם בחוץ לארץ נחלקו בזה רבי אליעזר וחכמים במשנה סוף פ"ק דקדושין, דר"א ס"ל דחדש בחוץ לארץ אסור מן התורה דכתיב ביה חקת עולם לדרתיכם בכל מושבתיכם ופירושו בכל מקום שאתם יושבים וחכמים סברי דבכל מושבתיכם לאו לחוץ לארץ אתי אלא להורות שלא נתחייבו במצוה זו בכניסתם לארץ אלא לאחר ירושה וישיבה לאחר שכבשו א"י וחלקוה לשבטים. והרי"ף והרמב"ם והרא"ש פסקו כרבי אליעזר משום דסתם משנה דשלהי ערלה אתי כוותיה. וכאן הוה מחלוקת האמוראים, דרב פפא ורב הונא בריה דר"י פסקו כחכמים, ורבנן דבי ר"א ואביו של רבינא פסקו כרבי אליעזר. ויש מהראשונים שפסקו דחדש בחוץ לארץ דרבנן, הלא המה ורבינו ברוך בעל התרומות [הביאו הרא"ש תשובה כלל ב'] והאור זרוע [הביאו התרומות הדשן סימן קצ"א] וריב"א בעל התוספות וכן כתב המהרי"ל בלקוטי דינים וז"ל, אמר מהר"י סג"ל בשנת וכו' ובשנים ההם נזהרים אנשי מעשה החסידים הפרושים והחרידים וכו' אין אוכלין את הקמח וכו' מפני איסור חדש שבו וכו' דבאותן השנים מאחרין לזרוע עד אחר הפסח, ואף על גב דיש פוסקים שא"צ לזוהר בזה הואיל דבלא"ה איסור

כולל ומכון ראש פינה:

[ל"ו ד"ה כל מצוה] הוכיחו מהירושלמי דחדש נוהג בשל עכו"ם. והב"ח כתב לדחות ראיית התוספות מהירושלמי, וכתב דחדש בשל גוי מותר, ונחלקו עליו האחרונים. אמנם בזה גופא יש לדון אם לדעת התוספות חדש בשל גוי אסור מן התורה או מדרבנן, והרא"ש בתשובה פשיטא ליה דגם מדאורייתא נוהג איסור חדש בשל עכו"ם.

ויש מהפוסקים שמתירים שיכר של שעורים של חדש אפילו להרי"ף והרמב"ם והרא"ש דסברי חדש בח"ל דאורייתא, מטעם דמשקים היוצאים מהם אינם כמותם ואין בזה רק איסור דרבנן, ובדרבנן יש להקל בח"ל ובשל אינו ישראל ולסמוך על המקילים, וכתב ערוך השלחן דלא נראה כלל דבוודאי יש בזה איסור דאורייתא אלא שאין בו מלקות, עיי"ש מה שכתב עוד בזה.

ריב"י אומר עומר בא מחו"ל.

משמע אפילו לכתחילה, והקשה השפת אמת דהא כתיב וקצרתם את קצירה, דהיינו מארץ ישראל. וכתב דאפשר גם כן הפירוש שאין איסור חדש עד שיגדל התבואה בא"י ובא זמן קצירה, ולא שהחיוב להביא מקציר ארץ ישראל דוקא. וסיים דבלא"ה נראה דלכתחילה לכו"ע צריך להביא מן א"י מטעם כרמל.

רע"ק אומר מצינו יחיד שמביא חובתו מן החטים כו' מן השעורים.

והיכן מצאנו שיחיד מביא מנחת שעורים, לכאורה צ"ל מן השעורים היינו מנחת סוטה. וכתב השפת אמת דקצת קשה שיהיה זה נקרא חובתו, וגם קשה עיקר הדרש דבשביל שיחיד מביא גם מן השעורים להכי ציבור ג"כ מביא, הא כמה מילי איכא ביחיד ולא בציבור. וכתב השפת אמת דלכן היה נראה לפרש דעל ביכורים קאי, דכשם שביכורי יחיד מן החטים ומן השעורים כמו כן ביכורים של ציבור הם מן החטים שתי הלחם ומן השעורים עומר. אמנם קצת קצת לפירוש זה הא ביכורי יחיד הם גם מכל ז' המינים, וסיים בצ"ע:

שומרי ספיהם וכו'.

ובתוספות [ד"ה שומרי ספיהם] הקשו דאם כן הוי משומר, והיאך עומר בא מן המשומר. וכתב השפת אמת דהיה נראה דמשומר היא דוקא משומר כל השדה, אבל כשיש לאדם ולחיה לאכול דאו רשאי גם הוא ליקח לביתו מעט, ואותו מעט שהוא רשאי ליקח לביתו למה לא יוכל לשמור אותו לעצמו גם בתוך השדה, וכשיכלה ביתר השדה לחיה יפקיר גם את זה, אבל כל כמה דאיכא עוד בשדה רשאי לשמור לעצמו זה המעט. וכן משמעות לשון הרמב"ם [פ"ד מהלכות שמיטה] דדוקא להסגיר שדהו וכרמו אסור, והשימור היה שלא יתקלקלו ע"י דריסת אנשים ובהמה. עוד כתב ליישב לפי מה שכתב רש"י דהשימור היה משום חיות ובהמות, א"כ יש לומר דנהי

דצריך להיות מופקר גם לחיה ובהמה היינו כשנגמר וראוי לאדם, אבל כשיהיה הפקר לחיה ובהמה קודם הגמר א"כ לא יבוא לעולם לאכילת אדם, ולכן יכולין לשמרו עד שתגמר התבואה:

לאכלה ולא לשריפה וכו'.

ולמסקנת התוספות וסוגיא כל מנחות אסור להביא בשביעית וצריכין להביא מנחת נסכים ושאר מנחות מן הישן, וכן איתא להדיא בתוספתא [סוף פ"ה] וז"ל, מכאן אמרו אין מביאין מנחות ונסכים מנחת בהמה ולחמה של תודה מן הטבל ומן התבואה מעשר ראשון שנטלה תרומתו ומעשר שני והקדש שנפדו מן המדומע ומן החדש ומפירות שביעית ואם הביא הרי אלו פסולין ואצ"ל מן הערלה ומכלאי הכרם. ע"כ. ובילקוט שמעוני [ויקרא רמז תרנ"ט] הביא ספרא וז"ל, לאכלה ולא להביא ממנה מנחות ולא להביא ממנה נסכים וכו'. והרמב"ם השמיט הלכה זו, וצ"ע.

אין מביאין ביכורים חוץ משבעת המינים, ולא מתמרים שבהרים ולא מפירות שבעמקים. אמר עולא אם הביא לא קידש.

ופירש רש"י [כת"י] שבהרים מתוקים. והגר"ח קנייבסקי [דרך אמונה ביכורים פ"ב בצה"ל אות מ'] ביאר שתמרים שבהרים מתוקים יותר מדאי, והרמב"ם [פירוש המשניות ביכורים פרק א' משנה י'] כתב, פירות שבהרים, הם יותר חשובים מפירות השפלה ויותר ערבים בטעמם. ותמרים שבשפלה דבשם מרובה יותר, ואנחנו הולכים בתמרים אחרי המרובה בדבש מפני שקראם ה' דבש כמו שביארנו. דהיינו דתמרים שבהרים אין בהם הרבה דבש.

ולהלכה [רמב"ם הלכות ביכורים פרק ב' הלכה ג'] אין מביאין לא מתמרים שבהרים, ולא מפירות שבעמקים, ולא מזיתי שמן שאינן מן המובחר, אלא מתמרים שבעמקים ומפירות שבהרים לפי שהן מן המובחר, אם הביא שלא מן המבחר, כגון תמרים שבהרים ותאנים סורות ומרוקבות, וענבים מאובקות ומעושנות לא נתקדשו. ע"כ.

דף פ"ה ע"א

אמרי ליה יוחנא וממרא למשה תבן אתה מכניס לעפריים אמר להו, אמרי אינשי למתא ירקא ירקא שקול.

כתב רבינו המהר"ל, יוחני וממרא. נראה שנים היו, אחד למעשה שדים והשני למעשה כשפים, וממרא היה למעשה כשפים שמכחישין וממרין על פמליא של מעלה.

ובביאור הויכוח בין משה להני תרי כשפנים, כתב המהרש"א, ונראה לפרש המשל ע"פ המקרא הנביא אשר אתו חלום גו' ואשר גו' ידבר אמת מה לתבן את הבר, כפירוש רש"י שם, מה לשקר את האמת, והשתא

א"ל תבן אתה מכנים כו', כמו שאנו עוסקים כאן בכישוף ודבר שקר כתבן הזה, כך אתה מתעסק בכך. והשיב להם במשל אחר למתא ירקא ירקא שקול, דהירקות שמביאין לשוק למכור ודאי דאינן שוין, דיש גרוע ויש חשוב, ואם ירק שלכם הוא דבר שקר וכישוף ואינו שוה כלום, לא כן ירק שלי שהוא חשוב, כי ענין שלי הוא דבר אמיתי וחשוב מאתו יתברך, וק"ל:

דף פ"ה ע"ב

תקוע אלפא לשמן.

בספר האשכול [הלכות הנוכה] והמאירי [שבת כ"א ע"ב] כתבו לבאר, דלכן היו צריכים לנס חנוכה שיהיה שמן לשמונה ימים, כי היו צריכים ללכת לתקוע שהיא בחלקו של אשר שהתברך בשמן, וההליכה ארכה ארבעה ימים כל צד, ולכן היו צריכים שמן לשמונה ימים. ע"כ. אמנם יש אומרים כי תקוע היתה בחלקו של שבט יהודה, והיתה סמוכה לירושלים, ולפי"ז לא היה מהלך רב כל כך מירושלים לשם, והטעם שהוצרכו לנס שמונה ימים הוא כמו שכתב הב"י [א"ח סימן תר"ע] שעושי השמן היו טמאי מתים והיה עליהם להטהר במשך שבעה ימים מטומאת המת, וביום הנוסף היה צורך כדי לכתוש בו את הזיתים ולעשותם שמן.

אין מביאין מן הגרגרין שנשרו במים, ולא מן הכבשים ולא מן השלוקים, ואם הביא פסול.

שני פירושין ברש"י, האחד שהם זיתים שנפלו למים ושהו בהם הרבה זמן, ופירוש אחר שהם זיתים שאינם מוציאים שמן כי אם על ידי שריה במים [דלא כוית האגורי שאוגר שמנו לתוכו]. וכן פירש לענין שלוקים. והרמב"ם כתב [הלכות איסורי מזבח פרק ו' הלכה י"ד], ואלו הן השמנים הפסולין שמן של גרגרים שנשרו במים או של זיתים כבושין או שלוקים או שמן של שמרים או שמן שריחו רע כל אלו פסולין, אבל שמן זית שנטעו בבית הזבלים או בבית השלחין או שנזרע זרע ביניהן, או שמן שהוציאו מזיתים שלא בשלו אלא עדיין הם פגין כל אלו לא יביא, ואם הביא כשר. ומלשון זה משמע שהפסול הוא דוקא בזיתים שנשרו מן העץ לתוך מים, שהם נפסלים על ידי זה, אבל זיתים מובחרים נפסלים דוקא על ידי כבישה או שליקה, ויש לפקפק בראיה זו, וצ"ע.

ולא מן הכבשים.

ובמה נקרא כבוש, לרש"י הוא דוקא אם כבשם בחומץ או מלח, והשפת אמת כתב דהוא אף במים, ומה שאמר לעיל שנשרו במים בכונה שנפלו במים מאיליהם, וכבשים היינו שהניחם בכונה.

לקיים מה שנאמר יש מתעשר גו'.

כתב אדונינו הגר"א [משלי י"ג ז]. יש מתעשר ואין כל כלומר שמראה א"ע שהוא עשיר ואין לו מאומה. מתרושש והון רב, וכן יש מי שעושה עצמו כאלו שהוא רש ויש לו הון רב. וכן בתורה יש שמראה א"ע שהוא ת"ח גדול ואין כל באמת, ויש שמתרושש, שעושה עצמו כאלו הוא אינו יודע מאומה ויש לו הון רב. וכאן כתב המהרש"א, ר"ל דודאי מה שא"ל לא לי קלסו אלא לזה כו' לאו משום דעשיר גדול היה, דמשום עשירות לא שייך למימר קלסו לו, אלא דה"ק, קלסו לזה על מדה זו שהיה מראה עצמו כעני לעבוד עבודת שכיר ויש לו הון רב, ולא קלסו לי שאתם רואים אותי כעשיר ואין לי כל שהרי כל זה אינו שלי, ולקיים מדה זו דקאמר שלמה יש מתעשר גו' דגינה מדה זו ויש מתרושש גו' לשבח מדה זו. ע"כ.

והענין ששלמה המלך עליו השלום הזהיר מפני ההליכה שולל אחר מראה העינים, וכמו שכתב הגר"א שהוא בין בענייני ממון להבדיל בתורה, וכמו שאמרו חכמינו במסכת אבות, אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו.

דף פ"ו ע"א

לא קשיא הא רבי חייא, הא ר"ש בר רבי, דרבי חייא זריק ליה ור"ש בר רבי מטבל ביה וסימניך עשירים מקמציין.

וכן מצאנו גם במסכת חולין לענין בני מעיים, ואף שהוא היפך הסברא באמת היא הנותנת, שהעשיר יודע להחשיב את הממון, ומבין שגם חשיבותו היא מחמת הממון, ואילו העני אינו מחשיב את הממון כדבר חשוב בפני עצמו, אלא כדי שתמצא לו מחייתו, ולכן דוקא הוא אינו מקמץ. ועיין בדברי רבינו המהר"ל בספר נתיבות עולם [נתיב העושר פ"ב] מה שכתב וביאר בזה.

שלשה זיתים הן, ובהן שלשה שלשה שמנים. הזית הראשון, מגרגרו בראש הזית וכותש ונותן לתוך הסל וכו'.

כתב הרמב"ם [הלכות איסורי מזבח פרק ז' הלכה ח']. תשעה מינין בשמן מפני שינוי מעשיו, כיצד זית שגרגרו בראש הזית ובררו אחת אחת וכתשו ונתנו לסל השמן שיצא ממנו הוא הראשון, חזר אחר כך וטענו בקורה השמן שיצא ממנו הוא השני, ואם חזר אחר שטענו וטחנו וטענו שנייה השמן שיצא ממנו הוא השלישי, זיתים שמסקן כולן בערבוביא והעלן לגג וחזר וברר גרגר גרגר וכתשן ונתנן לסל השמן שיצא ממנו הוא הרביעי, ואם טענו בקורה אח"כ השמן שיצא הוא החמישי, וחזר וטחן וטען פעם שנייה השמן שיצא הוא הששי, זיתים שמסקן וטענן בתוך הבית עד שילקו והעלן ונגבן ואח"כ כתש ונתן לסל השמן שיצא הוא השביעי, חזר וטען בקורה השמן שיצא הוא השמיני, חזר וטחן וטען פעם ב' השמן שיצא הוא התשיעי.

[הלכה ט'] אף על פי שכולן כשירין למנחות, הראשון אין למעלה ממנו, ואחריו השני והרביעי ושניהן שוין, ואחריהם השלישי והחמישי והשביעי ושלתן שוין, ואחריהם הששי והשמיני ושניהם שוין, והתשיעי אין למטה ממנו.

[הלכה י'] אין כשר למנורה אלא ראשון ורביעי ושביעי בלבד שנאמר כתיב למאור, אין כשר למנורה אלא היוצא מן הכתוש בלבד, אבל למנחות כולן כשירין.

[הלכה י"א] ומאחר שכולן כשירין למנחות למה נמנו, כדי לידע יפה שאין למעלה ממנו והשוה והפחות שהרוצה לזכות עצמו יכוף יצרו הרע וירחיב ידו ויביא קרבנו מן היפה המשובח ביותר שבאותו המין שיביא ממנו, הרי נאמר בתורה והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו ומחלביהן וישע ה' אל הבל ואל מנחתו, והוא הדין בכל דבר שהוא לשם האל הטוב שיהיה מן הנאה והטוב, אם בנה בית תפלה יהיה נאה מבית ישיבתו, האכיל רעב יאכיל מן הטוב והמתוק שבשולחנו, כסה ערום יכסה מן היפה שבכסותו, הקדיש דבר יקדיש מן היפה שבנכסיו וכן הוא אומר כל חלב ליי' וגו'.

ולמדנו מדברי הרמב"ם שפירוש מגרגרו היינו שבורר גרגיר גרגיר, וכן משמע ברש"י כת"י, ובפירוש הנדפס כתב שמניחם באילן להתבשל.

דף פ"ז ע"ב

תנא שקופין מבפנים ואטומים מבחוץ, לא לאורה אני צריך.

כתב רבינו המהר"ל, לא לאורה אני צריך, פירוש דבר זה, כי האור שהיה במקדש מפני שהיה הש"י שכינתו עם האדם, וכאשר הש"י שכינתו עם האדם נגלה אל האדם כפי כחו, וביארו אותו חכמים במדרש [ילקוט יתרו רפ"ו] שהש"י היה נגלה על הים כגבור עושה מלחמה, ובסיני נגלה כזקן מלמד תורה, והכל כפי מה שהאדם צריך, ולפיכך כאשר היה שכינתו במקדש נגלה כפי אשר הוא האדם, והאדם צריך לאורה, ולכך אמר כי לא לאורה אני צריך, והאור הזה מצד המקבלים.

ומה שהיו החלונים שקופים אטומים, מפני כי מבית המקדש יצא האורה, ולפיכך היו חלונות בית המקדש שקופים אטומים כי ממנו מתפשט האור לכל המציאות ואין בית המקדש צריך לאורה.

שלחן בצפון ומנורה בדרום, א"ר זריקא אמר רבי אלעזר לא לאכילה אני צריך, ולא לאורה אני צריך.

ומה ענין שלחן בצפון ומנורה בדרום למימרא דרב זריקא, כתב הבן יהודיע, הנה מדברים אלו נראה דמשום דהשלחן בצפון ולא בדרום, שמעינן לא אכילה צריך,

ומשום דמנורה בדרום ולא בצפון שמעינן לא לאורה צריך, ומאי תליא הא בהא. ונ"ל דמנהגו של עולם המחיחסב במקום אחד על שלחנו תהיה מסיבתו בצד ימין של אותו מקום, וממילא שולחנו גם כן יהיה בצד ימין סמוך לו לפניו, אבל המנורה שצריך לאורה יניחנה בצד שמאל של אותו מקום רחוקה ממנו, וכן כאן, אם צריך ח"ו לאורה וצריך לאכילה הוה ליה להניח השלחן בצד דרום והמנורה בצד צפון. ועוד איכא לדון מן המנורה שמונחת בצד דרום ולא בצד צפון דלאו לאורה צריך, יען כי בית קדשי קדשים ששם הוא אור שכינה יש פתח בפרוכת, ואם לאורה צריך ח"ו היה ראוי להניח המנורה בצפון כנגד הפריפה של הפרוכת שהיתה פרופה בקרסי זהב כלפי חוץ ומשם נכנסים לבית קדשי קדשים, ואם תהיה שם המנורה יכנס האור דרך הפריפה לפניו, וכדאיתא ביומא [נ"ב ע"ב] כסברת רבי יוסי ע"ש.

עדות היא לכל באי עולם וכו'.

ואף על גב כי כמה נסים היו במקדש, דוקא נס זה של נר הוא עדות, כי העדות מוציא הדבר אל הפעל, והוא דומה לגמרי אל נר, שהרי הנר מוצא הראות אל הפועל. ולפיכך אין דבר שהוא ראוי ומסוגל להיות עדות להוציא אל הפעל שהשכינה בישראל, כמו הנר שהרי הנר מוציא הכל אל הפעל, ולפיכך היה העדות בנר דוקא, ואצלו כתיב מחוץ לפרוכת העדות, וזהו שלא כבה נר המערבי והבן זה.

ומה פירוש לשון זה לכל באי עולם, והלא לא באו כולם לבית המקדש, כתב הבן יהודיע דר"ל לכל הבאים לבית המקדש שנקרא בית עולמים מפני שאין מקומו משתנה:

זה נר מערבי שנותנין בה שמן כנגד הברותיה, וממנה היה מדליק ובה היה מסיים.

ענין הנר המערבי יתבאר אי"ה לקמן [צ"ה ע"ב], וסדר ההדלקה ודישון המנורה ודעות הראשונים בזה יתבארו אי"ה במסכת תמיד.

אין מביאין הליסטיון, ואם הביא כשר. אין מביאין ישן, דברי רבי, וחכמים מכשירין. אין מביאין לא מתוק ולא מעושן ולא מבושל, ואם הביא פסול.

וברמב"ם [הלכות איסורי מזבח פרק ו' הלכה ט']. ואלו הן היינות הפסולין לגבי המזבח, המתוק והמעושן והמבושל באש או בשמש או שנשתנה טעמו בבישול, אבל יין שמחממין אותו בשמש ולא נתנה בו טעם בישול, וכן יין צמוקין ויין מגיתו שלא שהה ארבעים יום, ויין הדליות ויין כרם הנטוע בבית השלחן או בבית הזבלים, או יין גפנים שנזרע זרע ביניהן, או יין כרם שלא נעבד, כל אלו היינות לא יביא לכתחלה ואם הביא כשר. ע"כ.

מביאין כבשים שגבהן כרחבן.

מקשים בשם הרב אדרת אליהו ריקי ז"ל, דאם גבהן כרחבן הם ננסים ואלו משונים הן, ועוד זה הפך המדרש שהביאו התוספות [ד"ה שגובהן] שהכבשים של תמידין היו גבוהים, דכשהיו נושאים אותם על הגמלים היו רגלי הכבשים נגררין לארץ א"כ אינם ננסים. ונ"ל שלא בא רבי יהודה לומר שהגובה של הכבשים שיעורו כרוחב שלהם דאין זה שבח אלא חסרון, יען כי בזה נמצא הם ננסים הרבה, אך כונתו הוא על היתרון של כבשים אלו על שאר כבשים דעלמא, כלומר מחמת שומנם הרב יהיה יתרון בגובהן על שאר כבשים דעלמא כמו שיש ברחבן על שאר כבשים, יען כי רוב הכבשים השמנים אין השומן עושה יתרון בהם על שאר כבשים אלא דוקא ברוחב שהשמנים יהיו רחבים הרבה מחמת שומנן וכמ"ש הכתוב ירעה מקנך וגו' כר נרחב, והכי קאמר רב יהודה אלו הכבשים שמביאין לתמיד, השומן שלהם עושה להם יתרון על שאר כבשים דעלמא גם בגובה, שיהיו גבוהין על שאר כבשים כאשר עושה להם השומן יתרון ברחבן על שאר כבשים, ולעולם סבירא ליה לרבי יהודה דהם עצמן גובהן יותר גדול מרחבן, ואמר רבא מאי טעמא דרבי יהודה שתלה הגובה ברוחב דמשמע שברוחב מצוי יתרונו בשמנים, ואמר דכתיב ירעה מקנך וגו' כר נרחב דנמצא זה רגיל ומצוי בשמנים לענין הרוחב בעלמא, ולכך החידוש של כבשי התמיד תלה רב יהודה הגובה ברוחב:

פרק עשירי

שתי מדות של יבש היו במקדש עשרון וחצי עשרון כו'. עשרון מה היה משמש, שבו היה מודד לכל המנחות, לא היה מודד לא בשלשה לפר ולא בשל שנים לאיל כו'.

ובגמרא יליף לה מועשרון אחד לכבש האחד, שימדוד הכל בעשרון. והמשך חכמה [במדבר כ"ט ט"ו] תמה למה נזכר מיעוט זה רק בסוף קרבנות המועדים לגבי חג הסוכות. ותירץ דביחזקאל [מ"ב י'] מבואר שהיתה בשביל הקרבנות מדת האיפה, דהיינו עשר עשרונים, ולכן בקרבנות החג שמקריבים ארבע עשרה כבשים, היה עולה על דעתינו שימדוד עשר מהארבע עשרה עשרונים שלהם באיפה, קמ"ל דלא, וצריך להטריח את עצמו למוד הכל עשרון עשרון. משא"כ בשאר מועדים, לא מצינו שיעור מרובה כזה של נסכים של עשר עשרונים ויותר לכבשים וכדו'.

בעא מיניה רמי בר חמא מרב חסדא חביתי כהן גדול במה מחלקין ביד או בכלי.

פירש רש"י [כת"י] כדתניא שריבה מידת חלתן או שמיעט ממידת וכו', ומשמע דמפרש הברייתא לענין שיהיו החלות שוות, דחוקה כתיב בהו לעכב כדכתבו התוספות, אמנם רש"י לעיל [ע"ו ע"א ד"ה שריבה] פירשה

והרמב"ם בפירוש המשניות [פרק ח' משנה ה'] כתב, אליוסטן, שהונה בשמש, כלומר שמניחין אותו בכדים בשמש עד שיוטב, כדרך שעושין במצרים, ואמר אחד המפרשים כי שם השמש ביונית אליוסטן, ורבי מתעב את היין הישן והוא שכבר שלמה לו שנה מפני שהוא חריף ונולדת בו מרירות, ומסמיך את זה למה שנאמר אל תרא יין כי יתאדם. מעושן, "אלמדכין", ורצה בכך שאם היה כלי שיש בו ריח רע הרי אותו היין יהיה בו אדים והוא נקרא מעושן, והרבה שנולדת מכה זו אצלנו ביינות המערב. ומבושל, המבושל על האש. ודליות, דליות הגפן המורמות מעל הארץ על גבי עריש. ורוגליות, המתפשטות על האדמה ככל הכרמים. ואמרו העבדים פירשו שענינו העבדים פעמים בשנה. ועבודת הכרמים היא לחפור סביב גזעיהן כעין בריכות ולהשקותם ולקרסמן ולהפוך בחרישה כל אותה האדמה כדי שיכנס בה המים והאוויר. ע"כ. ולרש"י היינו שעשנו אותו בעשן, וכתבו הראשונים במסכת בבא בתרא שאינו מחמת שנהיה גרוע יותר, אלא נשתנה מכמות שהיה, שהרי מבואר שם בבבא בתרא שההבל יפה ליין. והתוספות יום טוב הביא בשם כף נחת שכתב מעושן שמעשנים החביות של עץ כשהם חדשים בגפרית והיין מתבשם ביותר בטעם ובריח טוב. ע"כ. אבל הוא מזיק לאדם וזה מפורסם, ולפיכך נפסל:

דף פ"ז ע"א

כשם שהדיבור יפה לבשמים כך דבור רע ליין.

כתב הבן יהודע, נ"ל בס"ד הטעם שהדיבור פועל ביין, כדי שהאדם יקח מוסר מזה לענין הדבור, והוא מ"ש הגאון חיד"א ז"ל בחומת אנך פרשת מטות ז"ל, שמעתי דלא יפלא האדם איך מדבר בעולם הזה השפל למטה ועושה דבורו רושם למעלה, הלא תראה היין שהוא במרתף והוא מונח בחבית סתומה בעת שדורכים הענבים אף שהוא רחוק מאד היין שבחבית מתנועע והוא פלא, ומזה נקח ראייה על הדבור שהוא פועל למעלה. עכ"ל. על כן עשה השי"ת טבע ביין שפועל בו הדיבור כדי שירגיש האדם ללמוד על פעולת הדיבור מטבע היין. אך הפועל שפועל הדבור ביין לרוע ולא למוטב, לרמוז בזה עוד שאם ישתכר ביין יהיה רע לו בחלק הדיבור, דהיינו שיוציא מפיו דברים שיהיה לו רעה בהם. ומה שעשה השי"ת בשמן להפך שהדבור יפה לשמן, מפני שטבע השמן הוא הפך היין, דהשוותה יין ואינו רוצה שישתכר בו יאכל אחריו שמן מפני שהוא מעכב ההבל של היין לבלתי יעלה לראשו וישכרנו, גם עוד סגולה אחרת יש לבטל כח שכרות היין למשוח מצחו בשמן, ובזה פירשו במפרשים [תהלים ק"ד ט"ו] ויין ישמח לבב אנוש, ואם תרצה שלא תשתכר בו אז תעשה להצהיל פנים משמן, ולכן עשה השי"ת בשמן הפך היין שזה הדיבור רע לו וזה יפה לו, להורות כי השמן הוא נגדי ליין, וכדי להנצל מרעת היין ישתמש בשמן:

לענין שלא ירבה בחלות וימעט בחלות אבל לא לענין שתהא מידתן שוה. וצ"ע דברמב"ם לא נזכר כלל דין זה של ריבה במידת חלתן.

ופירש רש"י דחלוקה דהיינו מה שמחלק העיסה, ותוספות סבירא להו דהיינו כשמחלק כשהוא סולת. אבל הרמב"ם [הלכות מעשה הקרבנות פי"ג ה"ד] סובר חולק כל חלה וחלה לשנים באומד אחר שנאפו, וכתבו הנושאי כלים שהרמב"ם פירש בעיא דרמי בר חמא לענין חלוקת החלות, דמה דקמשני רב חסדא שחלוקה ע"י משקל הוא סימן קללה, זה שייך רק בחלוקת לחם, דאילו בעיסה וסולת, הלא זהו דרך כל הנחתומין ששוקלין במשקל, רק בלחם שהוא פת נפולה ומתפורר, זהו סימן קללה, שצריך לשקול במשקל. ובמשנה למלך שם מבאר לדעת רש"י ותוספות, שלכן בעי רמי בר חמא כן רק בחביתי כהן גדול ולא בלחם הפנים, משום דחלה של לחם הפנים היתה שני עשרונים כל חלה וחלה, וא"כ שיעורה ידוע, אבל בחביתין שמכל חצי עשרון היה עושה שש חלות, לכן שאלו במה מחלקין. אלא עדיין הקשה, למה לא שאל בכל המנחות שהיו באין עשר עשר חלות, במה מחלקין. ותירץ דשאר מנחות שהעשיה היתה כאחת, ומחלק אחר כך העיסה לעשר חלות, אין להקפיד אם חלה אחת גדולה וחלה אחת קטנה, אבל חביתין שצריך ליתן לכל חלה רביעית שמן, א"כ צריך להקפיד טובא בשיעור החלות שיהו כולן שוות, כדי שלא תהיה אחת מרובה שמן ואחת חסרה שמן, לכן דוקא כאן שאל היכי מחלקן, ומשני דמכל מקום יכול לחלקן באומד.

בעא מיניה רמי בר חמא מרב חסדא, חביתי כהן גדול במה מחלקן, ביד או בכלי, פשיטא דביד, דאי בכלי טורטני יכניס. ויכניס, כיון דבקללה כתיב לאו אורח ארעא.

ופירש רש"י, במה מחלקן לחלות ביד או בכלי, ישער בידו או יחלקם בכלי. וכי טורטני יכניס, אם היה צריך להביא משקלות, כיון דבקללה כתיב והשיבו לחמכם במשקל ע"כ.

נשאל הגאון בעל בן יהוידע, שנים שעשו עיסה למצת מצוה של ליל פסח בשותפות, ורוצים לחלק המצות אחר האפיה על ידי משקל, יען כי אין החלות שוים בכמותם. ואמר חכם אחד, מאחר שזו מצת מצוה, טוב לנהוג בה טובת עין ותחלקו אותה לפי אומד הדעת בלא משקל, ותמחלו זה לזה אחר כך. ויש [אשר] השיבו לו, ענין זה של טובת עין אינו נוגע למצת מצוה עצמה כדי שתאמר בשביל חיוב המצוה יעשו כן, אלא דבר זה נוגע בין אדם לחבירו, שהם מוותרים זה לזה ואין האחד חושש אם יגיע לחברו בחלקו יותר ממנו, אבל לענין מצת מצוה עצמה מה הפרש יש בכבוד שלה אם ישקלנה במשקל או יקחנה באומד הדעת, ואם אלו יעשו כן לחלק באומד הדעת ולא יחלקו במשקל, במה ניכר בזה חיוב המצוה

כדי שתאמר טוב לעשות כן. ורצינו לדעת אם יש טעם בדברי החכם הנזכר, או אם אמת כאותם אשר השיבו לו על דבריו. והשיב בשו"ת תורה לשמה [סי קל"ו] דעפ"י המבואר בגמרא כאן וברש"י וכנ"ל נמצא יש שורש לדברי החכם הנזכר שהלחם הנשקל במשקל גריע, משום דבקללה כתיב והשיבו לחמכם במשקל, ולכן יפה יעץ אותם לחלק ביניהם מצת מצוה ביד באומד ולא בכלי המשקולות. ובודאי יש בזה חיוב מצוה מאחר דאשכחן כהאי גוונא בחילוק החלות בבית המקדש, וקפדי שלא לחלק החלות במשקל משום גריעותא הנזכרת, דבקללה כתיב. ע"כ.

בעי מניה רמי בר חמא מר"ח שולחן מהו שיקדש קמצים בגודש שלו וכו'.

עיין ברגמ"ה דפירש שדוקא לענין גודש קמיבעיא ליה ולא בתוך, וכתב רבינו הגר"י דבאמת זה תלוי במחלוקת אם הוי ליה תוך לשולחן [לקמן צ"ו ע"ב], וכן משמע מרש"י דהשאלה היא לענין גודש אם הוי השולחן כלי שרת לקדש כמו שמקדש את הלחם, אמנם למסקנת הגמרא דמקדש ליפסל אבל לא ליקרב על כרחך דהוי כלי שרת לקדש אלא דכיון דהוי מידי דלא חזי ליה משום הכי אינו מקדש אלא ליפסל, ואם כן אינו שייך לגודש כלל.

וכתב דלכאורה צ"ע מאי שנא דבעי ליה לענין קומץ יותר מלעצם המנחה שג"כ בעי קידוש כלי שרת, אמנם לפי מה שכתב הרמב"ם [הלכות פסח"ק פי"א הלכ"ד] דאינו קרב עד שיתקדש בכלי הראוי לקידוש קומץ, נראה דכל הדין דבעי מידי דחזי ליה זהו דוקא לקידוש קומץ שהוא עבודת קרבן, אבל קידוש כלי שרת למנחה שפיר מתקדש בכל כלי שרת, וה"נ קדוש בשולחן דמכל מקום מתקדש.

דף פ"ח ע"ב

שבה היה מודד לחביתי כהן גדול רביעית שמן לכל חלה וחלה.

הרמב"ם [פ"ג מהל' מעשה"ק ה"ג] כתב בעשיית חביתי כהן גדול, ואחת אחת היו נעשות כו'. וכתב שם במשנה למלך, כעת לא ראיתי דין זה בפירוש אך הדין הוא מוכרח ממאי דאמרינן דרביעית שבה היה מודד לחביתי כהן גדול שמן לכל חלה וחלה, אלמא דאחת אחת היתה נעשית.

וכתב שם עוד להלן, שיש להסתפק אם באפייתן גם כן יש שיעור, דדלמא רק בלישתן היתה קפידה לעשות אחת אחת, אבל באפייתן איך דבעי עביד, או דלמא גם באפייתן יש שיעור, ויש להסתפק אם בעי לאפות אחת אחת דומיא דשתי הלחם, כמבואר לקמן דף צ"ד, או שתיים שתיים דומיא דלחם הפנים, כמבואר שם. וכתב דדיוק לשונו של הרמב"ם, שכתב שכל עשייתם היתה אחת אחת, ולא כתב אחת אחת היו נילושות, אלמא

דסובר דגם אפייתן היתה אחת אחת. אמנם בפירוש המשניות להרמב"ם כתב שאופה כל הי"ב חלות בבת אחת ולא אחת אחת.

אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן, ואמרי לה אמר רבי אבא אמר רבי הנינא אמר רבי נר שכבתה, נידשן השמן נידשנה הפתילה; כיצד עושה מטיבה, ונותן בה שמן כמדה ראשונה ומדליקה.

וברמב"ם [הלכות תמידין ומוספין פרק ג' הלכה י"ב]. מהו דישון המנורה, כל נר שכבה מסיר הפתילה וכל השמן שבנר ומקנחו ונותן בו פתילה אחרת ושמן אחר במידה והוא חצי לוג, וזה שהסיר משליכו במקום הדשן אצל המזבח עם דישון המזבח הפנימי והחיצון ומדליק נר שכבה, והדלקת הנרות היא הטבתם, ונר שמצאו שלא כבה מתקנו.

ומתי היה דבר זה שכבה הנר שצריך לדשנו ולהדליקו, דעת רש"י ורבינו גרשום שהיה דבר זה בחצי הלילה או קודם אור היום, והרמב"ם לא חילק, ומשמע שהוא בכל עת, ודעת הרמב"ן שאין מצוה להדליק רק בין הערבים, ואם מצא שכבה נר בלילה מדליקו בלא דישון, ואם מצא שכבה ביום מדשנו ומדליקו בערב. נר המערבי שכבה מדשנו ומדליקו בכל זמן, ולרשב"א בזה עוסקת סוגייתנו.

אמר רב הונא בר"י אמר רב ששת נר שבמקדש של פרקים הוה וכו' מיתבי וכו' הוא דאמר כי האי תנא וכו'.

ובאור החיים הקדוש [במדבר ח' ב'] הביא ב' הדעות הנ"ל וכתב, ואני אומר, אילו הייתי שם הייתי מוכיח ודן לפניהם מן הכתובים דלא קביעי נרות, הראשון ממה שמצינו כשהזכיר כל פרטי מעשה המנורה, לא הזכיר פרט זה שעשה למול פני המנורה יאירו, שאם הנרות קבועים, כשהזכיר המעשה חל זכרון הדבר. ועוד ראייה אחרת, ממה שאמר הכתוב בפרשת במדבר [ד' ט'] ולקחו בגד תכלת וכסו את מנורת המאור, ואת נרותיה, ואת מלקחיה, ואת מחתותיה, ואת כל כלי שמנה אשר ישרתו לה בהם וגו', הרי זה מראה באצבע שאין הנרות קבועים, שאם לא כן, הרי הנרות בכלל המנורה הם, ולא היה צריך לפרטם, אלא ודאי שאינם קבועים, ולזה הוצרך לפרטם, כמו מלקחיה ומחתותיה שהם בפני עצמם. שוב ראיתי כזה בספר דברי הימים ב' [ד' כ'] ויעש שלמה את כל הכלים אשר בית האלקים וגו' ואת המנורות ונרותיהם לבערם

כמשפט לפני הדביר, הרי זה מגיד כי בזכרון המנורות לא יכללו נרותיהם, וגם ראיתי לרש"י שם שכתב, ואת המנורות ונרותיהם, להוציא מלבן של מפרשים נרות היו עושים מגופה של מנורה ואדוקין בה, שהרי כתוב ואת המנורה ואת נרותיהם, ממה שהזכיר את נרות בפני עצמן ולא שאר מעשה המנורה בפני עצמן גביעים וכפתורים ופרחים, מכלל שלא היו הנרות אדוקין, והואיל ואין אדוקין בה נראה כמעשה אחר, וצריך להזכיר נרותיהם, אבל שאר מלאכות שהיו אדוקין בה אינו מזכירם שנקראים על שם המנורה, הא למדת שפשטיות הכתובים יגידו כי לא קביעי נרות, עד כאן. וכמובן שאין זה בא להכריע במחלוקת תנאים, וצריך עיון לתרץ קושיות האור החיים הקדוש, ותן לחכם ויחכם עוד.

מנורה באה מן הככר ואין מלקחיה ומחתותיה באין מן הככר.

כתב הבן יהודע, נ"ל בס"ד טעם לזה, דידוע שהמנורה רומזת לתורה, אבל מלקחיה ומחתותיה שהם שמיים שלה רומזים לחכמות הנדסה ותשבורת וניגון ורפואה וכתובה וכיוצא, שכל אלו הם שמיים של התורה. והטעם שהמנורה באה מן הככר פרשתי לרמז שהמזון שנקרא ככר אין זוכין בו ישראל בעולם הזה אלא בזכות התורה שנקראת בשם לחם, דכתיב [משלי ט' ה'] לכו לחמו בלחמי, ולזה אמר התנא [אבות פ"ג] אם אין קמח אין תורה, ר"ל אם לא יאכל אין לו כח ללמוד תורה, אך זכייתו בקמח לא באה אלא בשביל התורה דאם אין תורה אין קמח, לכן המנורה הרומזת לתורה באה מן הככר לרמז שזוכין בככר שהוא המזון בזכות התורה, אבל מלקחיה ומחתותיה שהם רומזין לשאר חכמות אין באין מן הככר, לרמז שאם לא למד אלא רק שאר חכמות בלבד אין לו זכיה בככר שהוא המזון.

צ' ע"א

בירוציהן.

ומה הם בירוצים אלו, לרש"י היינו מה שנופל מהכלי אחר שהתמלא, וכתבו האחרונים דיש לומר לפי זה דלרש"י דוקא מה שנופל אינו קדוש, אבל מה שנגדש על גבי הכלי קדוש. אמנם להרמב"ם בפירוש המשניות היינו הגודש שעל גבי הכלי.